

УДК 336.226

Осецька Д. В.

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО КОНСТРУЮВАННЯ МЕХАНІЗМІВ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Розкрито інституційні підходи до функціонування механізмів фіскального регулювання економіки, яке має ґрунтуватися на сукупності форм, засобів, механізмів формування та реалізації завдань фінансової політики, котрі визначають умови взаємовідносин учасників публічних фінансів. Доведено важливість конструювання механізмів такого регулювання з урахуванням макроекономічних тенденцій, особливостей структури та стану економіки на певному етапі її функціонування. Обґрунтовано доцільність застосування фіскальних інструментів, які забезпечать формування інвестиційного клімату, фінансування соціальних потреб і використання податкових надходжень на освіту, охорону здоров'я і культуру на базі сучасних економіко-інституційних реалій. Виявлено основні функції фіскального механізму державного регулювання макро- і мікроекономічних пропорцій розвитку економіки. Розглянуто методологічні засади формування й реалізації фіскальної політики як каталізатора зростання ВВП, базису перерозподільних процесів, котрі детермінують розвиток суспільного сектору з метою макроекономічної стабілізації та стимулювання сукупного попиту. Ця політика має задавати інституційні регуляторні механізми задля визначення оптимальної комбінації прогресивних фіскальних інструментів. Як вагомий інструмент системи фіскального регулювання економіки вона має спиратися на довгострокову програму соціально-економічного розвитку країни. Проблеми конструювання механізмів фіскального регулювання економіки зумовлюють необхідність визначення теоретико-методологічних засад забезпечення стійкості державних фінансів. Проаналізовано нові аспекти посилення ролі фіскальних інститутів у інвестиційному процесі, дії фіскального та інституційного механізмів у реформуванні публічних фінансів вітчизняної економіки. Визначено стратегічні цілі та пріоритети фіскального регулювання економічних перетворень.

Ключові слова: державні видатки, фіскальне регулювання, фіскальна політика, фіскальний механізм, фіскальні інструменти, фіскальні інститути, фіскальний простір, фіскальне навантаження, інституційні чинники, податкова сфера, суспільний сектор.

Рис. 1. Літ. 16.

Осецкая Д. В.

ИНСТИТУЦИОННЫЙ ПОДХОД К КОНСТРУИРОВАНИЮ МЕХАНИЗМОВ ФИСКАЛЬНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ

Раскрыты институциональные подходы к функционированию механизмов фискального регулирования экономики, которое должно основываться на совокупности форм, средств, механизмов формирования и реализации задач финансовой политики, определяющих условия взаимоотношений участников публичных финансов. Доказана важность конструирования механизмов такого регулирования с учетом макроекономических тенденций, особенностей структуры и состояния экономики на определенном этапе ее функционирования. Обоснована целесообразность применения фискальных инструментов, обеспечивающих формирование инвестиционного климата, финансирование социальных нужд и использование налоговых поступлений на образование, здравоохранение и культуру на базе современных экономико-институциональных реалий. Выявлены ключевые функции фискального

© Осецька Д. В., 2015

механизма государственного регулирования макро- и микроэкономических пропорций развития экономики. Рассмотрены методологические основы формирования и реализации фискальной политики в качестве катализатора роста ВВП, базиса перераспределительных процессов, детерминирующих развитие общественного сектора с целью макроэкономической стабилизации и стимулирования совокупного спроса. Данная политика должна задавать институциональные регуляторные механизмы, направленные на определение оптимального сочетания прогрессивных фискальных инструментов. Как весомый инструмент системы фискального регулирования экономики она должна опираться на долгосрочную программу социально-экономического развития страны. Проблемы конструирования механизмов фискального регулирования экономики обуславливают необходимость определения теоретико-методологических основ обеспечения устойчивости государственных финансов. Проанализированы новые аспекты усиления роли фискальных институтов в инвестиционном процессе, действия фискального и институционального механизмов в реформировании общественных финансов отечественной экономики. Определены стратегические цели и приоритеты фискального регулирования экономических преобразований.

Ключевые слова: государственные расходы, фискальное регулирование, фискальная политика, фискальный механизм, фискальные инструменты, фискальные институты, фискальное пространство, фискальная нагрузка, институциональные факторы, налоговая сфера, общественный сектор.

Diana Osetska

INSTITUTIONAL APPROACH TO CONSTRUCTING THE FISCAL MECHANISMS OF ECONOMIC REGULATION

The article considers institutional approaches to functioning of fiscal mechanisms of economic regulation. The institute of fiscal regulation should be based on the combined forms, tools, mechanisms of formation and implementation of financial policy objectives that determine conditions of relationship between members of public finances. The importance of designing the fiscal regulation mechanisms based macroeconomic trends and structural features of the economy at various stages of its operation is proved. The research grounds an expediency of the use of fiscal instruments that will ensure its investment climate, financing of social needs and use of tax revenues for education, health care, and culture, based on modern economic and institutional realities. The basic features of the state regulation of fiscal macro- and microeconomic proportions of economic development are identified. The paper examines methodological basis for the formation and implementation of fiscal policy as a catalyst for the growth of GDP basis of redistributive processes, the determining force of functioning of public sector to macroeconomic stabilization and stimulation of aggregate demand. The study establishes that fiscal policy should specify institutional regulatory mechanisms. Function of fiscal policy aims to find the optimal combination of progressive fiscal instruments. Moreover, fiscal policy as an important tool of fiscal system of economic regulation should be based on long-term program of socio-economic development. The basic areas of financial science that expand fiscal space crisis management are presented. The research argues that the problem of designing the fiscal mechanisms of economic regulation is necessary to determine the theoretical and methodological principles and trends to ensure the sustainability of public finances. It is analyzed the new contours of strengthening the role of fiscal institutions in the investment process, the actions of the fiscal and institutional mechanisms in reforming the public finance of the domestic economy. It is concluded the institutional approaches for identifying and assessing the tax burden. As a result, the article defines the strategic objectives and priorities of fiscal regulation of economic transformations.

Key words: public expenditure, fiscal regulation, fiscal policy, fiscal mechanisms, fiscal instruments, fiscal institutions, fiscal space, fiscal burden, institutional factors, tax field, public sector.

JEL classification: E62, H21, H83.

Ефективність структурування та функціонування фінансового сектору значною мірою залежить від характеру інституційних змін, які стосуються основних економічних суб'єктів, зокрема у розширенні фіскального простору регулювання економіки. Йдеться про можливість регулювання динаміки соціально-економічного розвитку, що потребує розуміння взаємного впливу інституційних підходів до механізмів сплати податків у національній економіці, а також ефектів від запровадження нових фіскальних норм, правил і реакції податкових інститутів регулювання, з одного боку, а економічних агентів – з другого. Виявлення загальних закономірностей фіскального регулювання за умов інституційних змін у системі господарювання розширює горизонт модернізації й розвитку вітчизняної фіскальної системи. За сутністю механізми такого регулювання розширюють систему раннього попередження економічних і фінансових коливань, ключовими параметрами яких мають бути інформаційне забезпечення, транспарентність і відповідальність [1]. Саме розроблення відповідних механізмів і раціональне використання фіскальних інструментів визначають ступінь державного регулювання доходів населення, формування інвестиційного клімату, фінансування соціальних потреб і пріоритетів суспільства, таких як освіта, здоров'я, культура тощо.

Наукові підходи до аналізу сутності механізмів фіскального регулювання не є сталими. Проблематику інституційного, зокрема фіскального, конструювання механізмів регулювання досліджували як відомі західні вчені (Дж. Берг, П. Друкер, С. Каплан, Р. Лівайн, Д. Норт, П. Фішер та Дж. Хансон), так і російські науковці (В. Глазунов, С. Глазьев, А. Іларіонов та В. Іноземцев). Роль фіскальних інструментів у системі державного регулювання, а також аспекти їх реформування висвітлено у публікаціях вітчизняних учених: В. Андрущенко, С. Гасанова, В. Гейця, Т. Єфименко, Т. Затонацької, І. Лютого, В. Опаріна, К. Павлюк, А. Соколовської, А. Чухна, В. Федосова та багатьох інших. Водночас інституційна школа економічної науки за допомогою власного методологічного інструментарію ще не сформувала адекватного уявлення про конструювання реальних механізмів фіскального регулювання фінансового та суспільного секторів.

Мета статті – дослідити особливості й передумови інституціоналізації фінансово-економічних взаємодій і на цій основі обґрунтувати інституційні підходи та способи ефективного конструювання механізмів фіскального регулювання економіки.

В умовах жорстких бюджетних обмежень витрати коштів на технологічну модернізацію ускладнюються слабким попитом на інновації. Це явище пояснюється не тільки фінансовими труднощами потенційних інвесторів, а й несприятливими інституційними умовами, які заважають роботі фіскального механізму. За цих обставин набуло пріоритетності фіскальне регулювання. У такому контексті важливе теоретичне та практичне значення має дослідження проблем підвищення його ефективності з метою подолання макроекономічної нестабільності, виявлення каналів трансмісійного механізму й особливостей їхнього функціонування.

Зміна пріоритетів щодо способів фіскального регулювання економіки, пов'язана з фінансовою кризою, також вплинула на вибір заходів відповідної

політики. Дедалі більше країн із багатьох причин вважають її провідним стабілізуючим інструментом: з огляду на режим монетарної політики (валютне бюро, участь у монетарних об'єднаннях тощо) або через погіршення фінансових умов до такого стану, коли ця політика стає неефективною [2].

Переосмислення фіскальної політики в сучасних умовах має на меті макроекономічну стабілізацію та стимулювання сукупного попиту. Для забезпечення макроекономічної стабільності вкрай важливо негайно запровадити фіскальні стимули й оцінити вплив фіскальної політики на стан економіки, бо пізніше реалізація таких заходів не матиме практичного значення.

Мається на увазі широкий спектр засобів і методів впливу податків на регулювання суспільно-економічних процесів, а також соціально-економічний контекст перерозподільних відносин у податковій сфері. Податкове навантаження – важлива економічна категорія, що еволюціонувала разом із системою оподаткування. З посиленням ролі податків як інструменту регулювання економіки розширилися спектр їх застосування й множина фіскальних механізмів, наявних у державі. У такому контексті погоджуємося з думкою Т. Затонацької, що регулююча функція фіскального механізму виявляється в підпорядкуванні поведінки всіх економічних суб'єктів цілям державної економічної політики через встановлення та заміну єдиних правил оподаткування. Стимулююча функція полягає в спонуканні й активізації діяльності шляхом створення сприятливого податкового клімату. Кожна функція реалізується через певну комбінацію окремих елементів податку як складових його внутрішньої структури, використання державних видатків та пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку [3, с. 9]. У цій теоретичній концепції регулююча (стимулююча) функція постає як комплексний важіль державного регулювання макро- і мікроекономічних пропорцій розвитку економіки, що надає фіскальному механізму якісної визначеності.

Регулююча функція фіскального механізму є інструментом держави в управлінні соціально-економічним розвитком, включаючи ділову активність фінансового та підприємницького секторів, технологічну модернізацію тощо. Йдеться як про нові інструменти для збільшення доходів, так і окремі підходи до вже чинних фіскальних важелів. Розглядається можливість залучення приватних фінансів – через державне стимулювання венчурних операцій [4, с. 30; 5; 6].

Глобалізація суттєво модифікує традиційне розуміння механізмів фіскального регулювання національних економік, які раніше розглядали суто в контексті того, як уряди мають знаходити кошти для фінансування розв'язання внутрішніх соціально-економічних проблем. Цей підхід підтвердили політико-інституціональні теорії (А. Пікока та Дж. Вайзмана, Дж. Б'юкенена та В. Нісканена), в яких ефективність функціонування фіскальних інститутів аналізується як за показником “державні видатки до ВВП”, так і за критерієм “податки до ВВП”.

Індикатор “державні видатки до ВВП” показує обсяг річного продукту, що концентрується, а потім перерозподіляється державою. За даними щодо рівня державних видатків у ВВП у країнах ОЕСР, у переважній більшості з них за останні 40 років активність держави суттєво зросла. Максимальний обсяг видатків, мобілізованих державою, у 2005 р. спостерігався у Данії (57,1%), Швеції (56,7%), Франції (54,5) та Фінляндії (53,2%), що пов'язано з особливостями функ-

ціонування держав загального добробуту. На 2005 р. мінімальний обсяг державних видатків у ВВП зафіксований у таких країнах, як Канада (39,3 %), Нова Зеландія (38,2), Японія (36,7), США (36,6), Швейцарія (36,4), Австралія (34,8), Ірландія (33,8) та Південна Корея (28,1 %), що пояснюється домінуванням у них неоліберальних ідей та особливостями політичного устрою.

Як зазначає О. Длугопольський [7], в усіх країнах ОЕСР чітко простежувалася дія закону Вагнера (закон зростання суспільних витрат), оскільки за вказаний період темп збільшення сукупних видатків становив від 104,4 % (Ірландія) до 226,6 % (Португалія). Однак протягом 1995–2005 рр. у більшості країн частка державних видатків у ВВП зменшувалася, що пов'язують із поступом глобальної економіки. Наприклад, для Канади співвідношення цього показника у 2005 р. до 1995 р. становило 86,7 %, Норвегії – 87,8, Нової Зеландії – 90,3, Швеції – 91,3, Австрії – 94,8 % [8].

Аналіз показника “податки до ВВП” аналогічно індикаторові “державні видатки до ВВП” свідчить про зростання величини мінімального податкового тиску. Максимальний рівень податкового навантаження на економіку в 2005 р. був у Швеції (58,7 %), Данії (57,1), Фінляндії (53,2) та Франції (50,1 %). Мінімальний податковий тиск у 2005 р. демонстрували такі країни, як Японія (27,1 %), США (28,9) та Австрія (30,6 %). Незначний обсяг податкових вилучень обмежує фінансування соціальних видатків і колективних благ урядом, а отже, потребує проведення неоліберальної соціально-економічної політики. Природно, що ідеї етатизму стосовно функціонування економіки домінують у політиці країн, які максимізують обсяг податкових вилучень, мають високий рівень податкової культури та історично закріпили в інструментарії державного регулювання практику патерналізму [9].

У Східній Європі динаміка індикатора “державні видатки до ВВП” свідчить про скорочення масштабів суспільного сектору практично в усіх країнах, крім Молдови та України. Водночас динаміка показника “податки до ВВП” демонструє посилення державної активності в усіх країнах, за винятком Литви, Польщі та Угорщини.

В Україні частка податків до ВВП становить 35–40 %, що обтяжливо для держав із перехідною економікою. Вітчизняна система оподаткування має суто фіскальний характер, а реалізовувана політика слабо стимулює виробництво, інновації та інвестування в реальний сектор економіки [10].

Таку тенденцію О. Длугопольський пояснює тим, що нині кейнсіанські доктрини макроекономічного регулювання поступово втрачають прихильників, скорочуються соціальні програми, відбувається реформування пенсійного та трудового законодавств, здійснюється жорсткий контроль за структурою державних видатків. Часткове послаблення податкового тиску в напрямі модернізації системи оподаткування доходів фізичних і юридичних осіб у більшості країн Східної Європи стимулює підприємницьку активність, а податки можуть виконувати фіскальну функцію набагато краще, ніж за умов “неліберального” податкового законодавства [11].

Необхідність досягнення конкурентних переваг на світовому ринку зумовлювала подальші зміни механізмів фіскального регулювання економіки. На початку ХХІ ст. у світі намітилися тенденції до уніфікації та оновлення

фіскальних інструментів, пов'язані з транснаціоналізацією діяльності корпоративних структур, глобалізацією економічних процесів і посиленням міжнародної конкуренції. Значення механізмів фіскального регулювання особливо важливе для нейтралізації ризиків фінансової дестабілізації національних економік у контексті макроекономічного регулятивного впливу на ефективність і стабільність фінансових ринків, на яких відбувається розвиток фіскальних інструментів. Згідно з досить поширеними теоретичними концепціями школи "фінанси та розвиток" (finance and development), зокрема Р. Дж. Маккіннона, який увів у науковий обіг термін "фінансове поглиблення" (financial deepening), лібералізація фінансового ринку та розвиток фіскальних інститутів сприятимуть збільшенню обсягів і підвищенню якості інвестицій.

Очевидно, виконати завдання інвестування можна лише за умови посилення ролі фіскальних інститутів у інвестиційному процесі, застосування фіскального та інституційного механізмів у реформуванні публічних фінансів вітчизняної економіки. Пріоритетний напрям реформ фінансового сектору економіки України, з урахуванням міжнародного досвіду, за сутністю має бути інституційним, передбачаючи самостійний розвиток фіскальних інститутів лише за участі держави протягом тривалого періоду (досвід розвинутих країн доводить, що розширення фіскального простору для економічного зростання потребує не один десяток років). Вплив фіскального простору на економічне зростання у країнах Східної Європи й Центральної Азії розкрито в доповіді Європейського банку реконструкції та розвитку [12]. На думку Т. Єфименко, у широкому розумінні фіскальний простір окреслює можливості уряду отримати й використати додаткові бюджетні ресурси для досягнення визначеної мети з урахуванням обмежень, зумовлених необхідністю забезпечення фіскальної стійкості в середньо- і довгостроковому періодах [13].

Варто зауважити, що в Україні не створено надійних механізмів фіскального регулювання економіки, зокрема щодо макроекономічного збалансування, відтворення державою умов для власного інвестування в довгостроковому періоді, економічного зростання, здійснення стратегічних структурно-інноваційних зрушень.

Водночас фіскальний механізм має справляти реальний вплив на забезпечення стійкого економічного зростання й гарантованого виконання державою своїх соціальних зобов'язань через стимулювання попиту, оподаткування прибутку й доходів, фінансування бюджетних дефіцитів.

Як відомо, в основу фіскального механізму макроекономічної моделі Дж. М. Кейнса покладено стимулюючий імпульс у вигляді збільшення державних закупівель та (або) зменшення податкового навантаження, що зумовлює зростання сукупного попиту (і його складових – споживчого та інвестиційного попиту), а відтак – й ефективного попиту. Тільки за збільшення ефективного попиту, на думку вченого, встановлюється ринкова рівновага й відбувається подолання економічної кризи, на що вказують зростання обсягу випуску продукції, скорочення безробіття та, відповідно, збільшення зайнятості населення.

Реалізація запропонованої моделі фіскального регулювання у США дала змогу послаблювати циклічні коливання протягом більш як двох повоєнних десятиліть. Однак згодом стала очевидною невідповідність між можливос-

тями державного (фіскального) регулювання й об'єктивними економічними умовами. Кейнсіанська модель могла бути ефективною лише за високих темпів зростання, що уможливлювали перерозподіл національного доходу без втрат для накопичення капіталу. Проте у цей період умови відтворення різко погіршилися, виникла стагфляція. Був спростований закон Філіпса, згідно з яким безробіття та інфляція не можуть зростати одночасно. Кейнсіанські шляхи подолання кризи лише розкручували інфляційну спіраль. Під впливом цієї кризи, як зазначає Т. Єфименко, відбулася кардинальна перебудова системи державного регулювання і склалася нова, неокласична, модель фіскального регулювання [4, с. 157].

Таке регулювання зазвичай спрямоване на вжиття заходів, які безпосередньо скорочують державні витрати. Але через незрозумілі причини його немає у традиційному переліку атрибутів держави. У принципі, чим вищий ступінь інституціоналізації фіскального регулювання економіки, тим менший рівень державних витрат, що має важливе значення для розроблення заходів фіскальної політики. Водночас надмірна зарегульованість може перетворити переваги регулювання на недоліки, у зв'язку з чим державні витрати в деяких випадках не скорочуватимуться, а збільшуватимуться. На рисунку показано, що інституційне, фіскальне регулювання лише до певної міри зумовлює зменшення державних витрат, а далі – призводитиме до їх зростання.

Проте для посттрансформаційної ринкової економіки наведена залежність має переважно теоретичний інтерес, бо головним завданням цього етапу є скорочення державних витрат економіки, що перебувають далеко ліворуч від лінії оптимуму. Для свідомого та найефективнішого використання фіскальної політики слід розуміти чинники, за рахунок яких виникає економія недержавних витрат, тобто механізм впливу на них інституційного та фіскального регулювання.

У процесі аналізу механізму впливу фіскального регулювання варто розрізнити його вплив на кількісне зростання суспільного сектору та рівень державних витрат в економіці. Щодо першого, то запровадження ліберальних фіскальних норм залучає нових інституційних суб'єктів до заняття інвестиційними видами діяльності та сприяє збільшенню легального суспільного

Рисунок. Вплив інституційного та фіскального регулювання на рівень державних витрат

Складено автором.

сектору. В протилежному разі істотна частина цього сектору “приховується” в складі тіньової економіки.

Питання впливу на рівень державних витрат складніше, а його механізм – менш зрозумілий. На наш погляд, дію цього механізму можна пояснити лише за умови уточнення податкового навантаження та ставлення населення й інституційних суб'єктів до оподаткування.

Аналіз статистичних показників розвитку податкових систем дав можливість встановити, що за 2005–2012 рр. більшість країн обрали шлях скорочення податкового навантаження та полегшення сплати податків. Так, у країнах ОЕСР загальна кількість трансакцій з бюджетом зменшилася від 16 до 13 на рік, у країнах Східної Європи та Центральної Азії – від 53 до 28. Необхідний час для започаткування бізнесу скоротився у Східній Європі та Центральній Азії від 36 до 13 днів на рік, у країнах ОЕСР – від 23 до 12. Самостійне нарахування податкових платежів було запроваджено в Аргентині, Єгипті, Канаді, Китаї, Туреччині, дозвіл на “електронні декларації” та сплату податків через інтернет – в Австралії, Індії, Литві, Сінгапурі, спрощена система оподаткування підтвердила ефективність у Великобританії, Гонконзі, Марокко, Україні [14].

Послаблення податкового навантаження шляхом коригування податкових ставок може зумовити зворотний ефект – розширення пропозиції фінансових ресурсів унаслідок активізації підприємницької діяльності платників податків. Однак надмірно занижений податковий тягар також неефективний, оскільки можливі невідповідні втрати фінансових ресурсів для надання публічних благ населенню.

Утім, чи не найбільшою проблемою є пошуки фіскального оптимуму для проведення прогресивних структурно-інноваційних змін. Нині багато вчених поставили завдання виявити інституційні підходи до функціонування механізмів фіскального регулювання в Україні й запропонувати рекомендації щодо розширення та оптимізації фіскального простору. Слід зазначити, що більшість рекомендацій має не цілісний, а фрагментарний характер, хоча визначення оптимального податкового навантаження передбачає наукові підходи до оцінювання такого навантаження в теоретичних концепціях фінансової науки та наявність фіскальних інструментів, які забезпечать їхню реалізацію. Без такого бачення, сформованого на підставі економіко-інституційних реалій, будь-які трансформації нагадуватимуть “подорож без пункту призначення” [15]. Важливо усвідомлювати реальні можливості використання фіскальних інструментів, а не тішити себе ілюзорними “позитивними шоками” від нових змін в оподаткуванні. Ефективність фіскальної політики залежить насамперед від реагування на неї суб'єктів ринку, адже не можна розрахувати фіскальний ефект податкового нововведення, взявши за константу стратегії платників податків. Ще складніше спрогнозувати суспільну оцінку й реальні економічні та фіскальні наслідки системних трансформацій оподаткування, але це не є підставою для відмови від них, інакше рецесія триватиме, а соціально-економічні диспропорції поглиблюються [16, с. 268].

На підставі викладеного можна зробити висновок, що дія механізмів впливу фіскальної політики ґрунтується на запровадженні державою інсти-

туційних норм і правил. Особливістю сучасної фіскальної політики є принципова неможливість безпосередньо диктувати суб'єктам ринку пошуки джерел фінансування суспільного сектору, однак це не означає, що економічна наука може тільки описувати стан справ, не маючи важелів впливу на їх перебіг. Щодо податкової політики такий вплив може бути тільки опосередкованим, через інституційне проектування й внесення відповідних змін до механізму фіскального регулювання економіки.

Список використаних джерел

1. What Must the G-20 Do to Get the World Economy Back on Track? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.weforum.org/pdf/AnnualReport/2009/back_on_track.htm.
2. Fiscal Policy for the Crisis / A. Spilimbergo, S. Simansky, O. Blanchard, C. Cottarelli // IMF Staff Position. – 2008. – Note № 08/01.
3. *Загонацька Т. Г.* Бюджетно-податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні : монографія / Т. Г. Загонацька. – К. : Задруга, 2012. – 299 с.
4. *Єфименко Т. І.* Податки в інституційній системі сучасної економіки / Т. І. Єфименко ; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. – К., 2011. – 688 с.
5. *Єфименко Т. І.* Фіскальна консолідація в контексті антикризового регулювання / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов // Фінанси України. – 2013. – № 2. – С. 7–20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2013_2_3.pdf.
6. *Гасанов С. С.* Досвід ЄС з антикризового управління державними фінансами та його використання в Україні / С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов, Р. Л. Балакін // Фінанси України. – 2014. – № 7. – С. 17–30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fu_2014_7_4.pdf
7. *Длугопольський О. В.* Політекономія публічного сектора: західні орієнтири / О. В. Длугопольський // Економічна теорія. – 2006. – № 3. – С. 3–16.
8. *Козюк В. В.* “Рейнська модель” у глобальних торгівельних та монетарних процесах / В. В. Козюк // Фінанси України. – 2007. – № 7. – С. 141–154.
9. *Серегина С. Ф.* Роль государства в экономике. Синергетический подход / С. Ф. Серегина. – М. : Дело и Сервис, 2002. – 288 с.
10. *Письменний В. В.* Стимулюючий характер оподаткування у контексті вітчизняного та зарубіжного досвіду / В. В. Письменний // Світ фінансів. – 2010. – № 3. – С. 137–142.
11. *Длугопольський О. В.* Суспільний сектор економіки: публічні фінанси в епоху глобальних трансформацій : монографія / О. В. Длугопольський. – Т. : Екон. думка : ТНЕУ, 2011. – 632 с.
12. Налогово-бюджетная политика и экономический рост. Уроки для Восточной Европы и Центральной Азии; под ред. Ш. Грей, Т. Лейн, А. Варудекиса. – The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank, 2007. – 391 с.
13. *Єфименко Т. І.* Фіскальний простір антикризового регулювання / Т. І. Єфименко. – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2012. – 332 с.
14. *Длугопольський О. В.* Суспільний сектор економіки і публічні фінанси в умовах глобалізаційних змін : автореф. дис. ... д-ра екон. наук / О. В. Длугопольський. – К., 2013. – 38 с.
15. *Колодко Г.* Институты, политика и экономический рост // Вопросы экономики / Г. Колодко. – 2004. – № 7. – С. 50.
16. *Юрій С. І.* Сучасні тенденції розвитку європейського оподаткування та новітня парадигма податкової політики в Україні : монографія / С. І. Юрій, А. І. Крисоватий, Т. В. Кошук. – Т. : ТНЕУ, 2010. – 292 с.

*Стаття надійшла до редакції
7 листопада 2014 року*